

1 Prvi koraci

Prvi zapisi koji su u vezi sa penjanjem datiraju još od 400 godina pre nove ere. Naime, otkriveni su kineski akvareli na kojima se jasno vidi povezanost čoveka sa ovim oblikom kretanja. Još početkom XIV veka, pleme Anasazi na jugozapadu SAD, bušilo je rupe u steni na strmim liticama i klesalo stepenike u Chaco kanjonu. S obzirom na težinu pristupa ovim lokacijama, pretpostavlja se da je pleme Anasazi ovladalo nekom vrstom penjačkih veština.

Ljudi su se bavili penjanjem hiljadama godina zarad opstanka, sa prvim razvojem specijalnih mehaničkih alata koji se pojavljuju u XV veku. Razvitak penjanja vezuje se za planinarenje, koje postaje sport sa prvim usponom na Mont Blanc 1786. godine. Ovim usponom započeto je zlatno doba planinarenja i alpinizma. U slededih 100 godina, engleski gospodski stalež je uz pomod francuskih, švajcarskih i italijaskih vodiča, osvajao vrh po vrh.

Nadalje, početkom XX veka, penjanje i alpinizam su još uvek bili u usponu. U ranim danima, jedini cilj alpinista je bio osvojiti vrh. Odabirali su najlakšu mogudu rutu, ali nakon što su svi vrhovi Alpa bili osvojeni, alpinisti su počeli da istražuju alternativne načine za uspon (teže smerove) ved popetih vrhova. Alati su se koristili na krajnje primitivan način u odnosu na standarde modernog doba. Iako istorija alpinizma i opsesije stajanja na vrhu planine datiraju još mnogo vekova pre, tek u kasnom XIX i početkom XX veka, ljudi su počeli da istražuju planine i vrhove radi čistog uzbuđenja i uživanja.

Godine 1932., American Alpine Journal je u svom članku naglasio da i dalje postoji veliki broj penjača koji se protivi upotrebi čekida, klinova i "bezbednosnih zakačaljki" (karabinera). Nakon rata, broj alpinista i penjača se znatno povedao. Penjanje, kao oblik aktivnosti u prirodi, je blago postajalo društveno prihvatljivo.

2 Istorijat sportskog penjanja u YU

Istorija sportskog penjanja u Jugoslaviji nije duga. Kratak pregled ćemo pozajmiti od Lambrosa Hudeludisa, poznatog jugoslovenskog planinara i alpiniste. Ovo je deo iz njegovog članka, objavljenog u časopisu „Extreme“, u kome opisuje kako i otkud sportsko penjanje u našim krajevima...

2.1.1.1 Devet godina free climbing-a

Sport u svetu poznat kao „Free climbing“, kod nas najčešće pominjan pod nazivom „sportsko penjanje“, na ove prostore uselio se nešto pre raspada prethodne Jugoslavije.

Ako bi se sada davala neka procena o tome koliko se postiglo od pojavljivanja ovog sporta do današnjih dana, nova sportska disciplina bi mogla da dobije prelaznu ocenu, uzimajući u obzir brojne parametre koji su uticali na popularizaciju, animiranje i kvalitet.

Sasvim je izvesno da bi ovi rezultati bili na višem nivou da je opstala prethodna Jugoslavija, jer bi takmičari imali daleko više mogućnosti za napredovanje, s obzirom da je ovaj sport bio daleko razvijeniji u Hrvatskoj, a posebno u Sloveniji.

No, vratićemo se počecima, tačnije 1990. godini kada u alpinistički odsek Beograda dolazi Slavo Gluščević, momak iz Prijepolja, čije su početničke aktivnosti vezane za Split i planinarsko društvo „Mosor“.

Naime, Slavo je za učitelja imao Ivicu Piljića (bivšeg predsednika svetske slobodne penjačke asocijacije), dok je za tehniku u steni bio zadužen izvrsni Ivica Matković, u to vreme jedan od naših najboljih sportskih penjača.

Slavovim dolaskom u Beograd okupljaju se i prvi zaljubljenici u ovaj izuzetno atraktivni i dinamični sport. Planinarsko društvo „Avala“ iz Beograda bilo je prvo koje je dobilo penjačku sekciju. Posetom steni Marjan, avgusta '90 godine obeležena je i prva organizovanija penjačka akcija.

Novembra iste godine, u beogradskoj zelenoj oazi Košutnjak, utvrđena je i prva smer, nazvana Skepsa i ocenjena sa VIII-, koju je takođe prvi ispenjao i opremio inicijator ovog lepog sporta

kod nas.

Veliki sportista i entuzijasta, Gluščević uspeva da ustalasa duhove radoznalih momaka i u svom rodnom Prijepolju gde je '91. godine formirana i sportsko penjačka sekcija pri pl. društvu „Kamena gora“.

Izazov i potreba za stalnim proveravanjem sopstvenih mogućnosti dva momka, Slavnić Srđana – Srksa i Radović Marka, maja '91. odvođe na dva takmičenja. Prvo je održano na stenovitij Romaniji (BiH), a drugo u Sloveniji.

U istorijatu ovog mladog sporta ostaće zabeležen i 26. decembar 1991. kada je održan i osnivački sastanak penjačke komisije Srbije.

U periodu 1991-93. postavljen je i ospitovan (osiguran) veći broj smeri na vežbalištima na Košutnjaku, stenama kod Prijepolja i u Vršcu. Održani su i prvi kursevi.

Prvo Otvoreno prvenstvo Makedonije održano na Matki, poznatom izletištu kraj Skoplja, septembra 1993. godine, samo je potvrdilo da S. Gluščević u to vreme nije imao ozbiljnije konkurente. M. Radoviću pripalo je treće mesto.

Konačno, maja '94. došlo je na red i Prvo otvoreno prvenstvo Jugoslavije održano na predivnim terenima stene Sokolice iznad Prijepolja. Ovoga puta u odsustvu Gluščevića koji je brinuo o organizacijskim poslovima kako bi ovo takmičenje uspelo. Trijumfovao je S. Slavnić, penjač iz Beograda koji se pre intenzivnog posvećivanja penjanju bavio speleologijom. Drugo mesto, malo neočekivano, u prilično jakoj konkurenciji, zauzeo je Zvonko Trifunović, alpinista planinarskog društva “Crni vrh” iz Bora. Treće mesto zauzeo je Dejan Vučković, speleolog i svestrani sportista iz Beograda.

Nešto manje gužve bilo je u ženskoj konkurenciji. Sanja Cvetanović je za nijansu bila spretnija od svoje tada velike rivalke Suzane Mihajlović, a treće mesto bilo je rezervisano za Ninu Popović. Sve tri takmičarke su iz Beograda.

Te, 1994. godine održano je još jedno takmičenje u prelepom prirodnom okruženju planine Stol kod Bora.

Širom sveta Free Climbing je osvajao mlade, pri čemu je dostizao impozantnu dimenziju, dok je kod nas bio tek u povoju. Posle četiri godine težnja za njegov opstanak i status, u i te kako oskudnoj i osiromašenoj porodici YU sportova, nije bila uzaludna, ali objektivno gledano nije prišla ni blizu novim sportskim trendovima, kojih je iz meseca u mesec bilo sve više. Međutim, neosporno je da je sportsko penjanje i kod nas imalo svoje junake. Već je pomenuto, najveće zasluge u tom periodu svakako pripadaju Gluščeviću, ali svoj udeo u njegovom razvoju imali su i Slavnić Srđan, Vučković Dejan, Radović Marko, Vučković Aleksandar kao i mnogi drugi, a neki će biti pomenuti u nastavku priče o ovom neobičnom sportu.

Šta se dalje dešavalo? Ponovo je mesto zbivanja bila okolina Prijepolja, tačnije Sopotnica, gde je, jula '95. godine, upriličen veliki skup planinara. Nešto iskusniji i inspirisani u traženju kreativnijih rešenja, članovi kluba “Kamena gora” predvođeni instruktorom, latili su se izgradnje i organizovanja prvog državnog prvenstva na veštačkoj podlozi. Ne samo da su u tome uspeli, već je Prijepolje dobilo i prvaka države. Takmičenje je u stvari bilo pravi mali spektakl koji su znatiželjno propratili i meštani okolnih sela. Za njih je ovo bilo jednako čudno kao da je na njihove livade sleteo leteći tanjir. Prvi prvak Jugoslavije na veštačkoj steni, potpuno zaslužen, postao je Ljujić Vladan iz Prijepolja, drugo mesto zauzeo je veoma perspektivni Rokvić Igor iz Beograda, a treće je pripalo Nikoli Radosavljeviću, takođe iz Beograda. I devojke su debitovale na veštačkom terenu. Na njemu se najbolje snašla Nataša Blagojević koja je dohvatila samo jedno hvatište više ispred talentovane Dobrota Gabrijele i trećeplasirane Nine Popović, sve tri su iz Beograda.

Dakle krenulo se sa penjanjem na veštačkoj steni. Početkom septembra '95. godine Blagoje Dobrota se odlučuje za svoj prvi stvaralački poduhvat. Učešće na takmičenjima zamenio je izgradnjom stene i organizovanjem kupa Jugoslavije na Kopaoniku. Naravno, sve to uz neophodnu pomoć i podršku planinarskog društva "Rtanj".

Pored pobeđe Dušana Kopčalića koji je nagovestio svoju dominaciju na ovim prostorima, ovo takmičenje će ostati upamćeno i po tome što je održano na temperaturi od svega 2 stepena C. Pored penjača koji se opredeljuju za takmičenje, postoje i oni koji imaju sasvim drugačiju viziju o Free Climbing-u, takve su relacije na međunarodnoj sceni. Ipak, zna se i to da neki od ovih "climber"-a pripadaju samom svetskom vrhu, ali ih prvenstva ne privlače. Izuzetak su neki revijalni nastupi, kada se od njihove virtuoznosti na steni mnogima zavrti u glavi. U nekim slučajevima oni su na takmičenjima angažovani kao postavljači smeri, obično prilično teških i komplikovanih.

Slični, samo daleko umereniji primeri za to postoje i kod nas. Dejan Drča je penjač koji kao da radi u ilegali. Ipak on je '95. godine u poznatom penjalištu Lakatniku u Bugarskoj pomerio YU granicu, ispenjavši smer težine IX-. Tokom '97. i '98. godine Nenad Savić i Dejan su podigli težinu za pola ocene i ona je sada IX. Zanimljivo je da se na postavljanju prve improvizovane stene u Beogradu čekalo do prvog takmičenja, koje je održano februara '96. Za tu priliku sala osnovne škole "Kralja Petra" bila je pretesna da primi sve potencijalne penjače kao i mnogobrojnu publiku koja je posredstvom medija bila informisana o ovoj atrakciji.

Još jedanput se u ulozi režisera i montera našao B. Dobrota, u to vreme instruktor sekcije PD "Rtanj". Na takmičenju u konkurenciji muškaraca pobeđuje uvek nepredvidivi Aleksandar Mojsilović. Kod devojaka svoju superiornost dokazuje Gabrijela Dobrota, koja je započela sa nizanjem pobeđa. Gradnja ovakvih stena kratkog daha (samo za takmičenja i demonstracije) će se nastaviti i zaokupljajući pažnju sportske publike u halama beogradskog sajma, sinagoge u Zemunu i na Carskoj Bari kod Zrenjanina. Ipak to nije sve.

U '96 godini započeti su radovi na izgradnji jednog trajnijeg objekta, stene na Adi Ciganliji. Tokom radova niko osim njenog tvorca, Gluščevića, nije mogao bliže prognozirati krajnji efekat ovog dela.

Poslovi na jednoj gigantskoj steni potrajali su sve do velikog ispita koji se zvao "Prvo prvenstvo Balkana u Free Climbing-u" koje je održano od 5. do 7. jula '97 god.

I pored vremenske oskudice i poslova „na dva koloseka“, jednog na dovršetku stene, a drugog organizacijske prirode na realizaciji izuzetnog sportskog događaja, na kraju je sve uspešno završeno.

Statistika o Prvenstvu sve govori. Učestvovalo je pedeset takmičara, u muškoj i ženskoj konkurenciji. Rumuni i Bugari sa izuzetno selektiranim ekipama imali su rezultatski primat, jedan korak iza njih bili su Grci, a naši "frikosi" bili su bolje plasirani od takmičara iz Makedonije. Nešto više šansi za bolji plasman imale su devojke, ali na kraju su se, u veoma jakoj konkurenciji, gde su odlučivale nijanse, morale zadovoljiti četvrtim mestom Gabrijele Dobrote, a peta je bila Tanja Čolaković.

Stena na Adi od njenog rođenja privlači pažnju "nekih novih klinaca" i momaka kojima se konačno pružila mogućnost da redovno treniraju u periodu kada vremenske prilike to dopuštaju. Ujedno, stena je otvorila prostor za održavanje velikog broja sportskih manifestacija, a njena dimenzija dozvoljava da se u jednom trenutku na njoj nađe desetina penjača.

Odličan potez uprave Ade Ciganlije dao je šansu omasovljenju i bržoj popularizaciji ovog sporta. I ne samo to. Tim gestom uprava je obogatila sadržaj ovog poznatog izletišta približavajući ga nekim evropskim sadržajima, a to valjda i jeste cilj. Zato nije posebno iznenađenje što se u ovoj, 1998. godini održao najveći broj takmičenja, a neka nam tek predstoje.

Pored prvenstva i kup takmičenja, u ovoj godini na Adi su održana i dva revijalnog karaktera. U prvom je reč o YU Masters-u koji se odvijao na prirodnoj steni starog grada u Kotoru u toku maja. U drugom su, jula meseca, rešavani problemi boldera (usamljena stena, blok) na Kopaoniku.

Rezime koji se može dati za ovaj, ipak kratki osvrt, kada se govori o jednoj sportskoj disciplini koja kod nas traje devet godina, ukazuje da se kod mlađeg uzrasta razvija novi kvalitet...

3 Istorija penjanja u Srbiji 1990-1998.

– 1990. Slavo Gluščević, momak iz Prijepolja dolazi u Alpinistički odsek Beograda. Učitelj mu je bio Ivica Piljić (bivši predsednik svetske asocijacije slobodnog penjanja); tehniku u steni mu je preneo Ivica Matković, koji je u to vreme bio jedan od naših najboljih sportskih penjača. Planinarsko društvo “Avala” iz Beograda je osnovalo prvu penjačku sekciju.

– 08.1990. Poseta steni Marjan, prva organizovana penjačka akcija na našim prostorima.

– 11.1990. Slavo Gluščević je u Košutljaku ispenjao i opremio prvi smer, koji je nazvao Skepsa i ocenio ga sa 8-

– 1991. Slavo Gluščević je podstakao formiranje sportsko penjačke sekcije pri planinarskom društvu “Kamena gora” u Prijepolju.

– 05.1991. Naši momci, Slavnić Srđan – Srks i Radović Marko, pojavljuju se na dva takmičenja – na stenovitoj Romaniji (BiH) i u Sloveniji.

– 26.12.1991. Osnovana je penjačka komisija Srbije.

– 1991-1993. Postavljen je i ospitovan (osiguran) veći broj smerova na vežbalištima na Košutnjaku i stenama u okolini Prijepolja i Vršca. Održani su i prvi kursevi sportskog penjanja.

– 09.1993. Prvo Otvoreno prvenstvo Makedonije održano je na Matki, poznatom izletištu kraj Skoplja. Prvo mesto je pripalo S. Gluščeviću, a M. Radoviću treće.

– 05.1994. Na steni Sokolici iznad Prijepolja je održano prvo Otvoreno prvenstvo Jugoslavije. Trijumfovao je S. Slavnić, penjač i speleolog iz Beograda. Drugo mesto je zauzeo Zvonko Trifunović, alpinista planinarskog društva “Crni vrh” iz Bora, a treće Dejan Vučković, speleolog i svestrani sportista iz Beograda. Sanja Cvetanović je dlaku pobedila Suzanu Mihajlović, dok je treće mesto zauzela Nina Popović. Sve tri takmičarke su bile iz Beograda.

– 1994. Održano je još jedno takmičenje na prirodnim stenama planine Stol kod Bora.

– 06.1995. U Sopotnici, kraj Prijepolja, članovi kluba “Kamena gora” su organizovali prvo Državno prvenstvo na veštačkoj steni. Prvi prvak Jugoslavije postao je Ljujić Vladan iz Prijepolja; drugo mesto je zauzeo Rokvić Igor iz Beograda, a treće Nikola Radosavljević iz Beograda. Među devojkama, prvo mesto je zauzela Nataša Blagojević, drugo Gabrijele Dobrota, a treće Nina Popović. Sve tri takmičarke su bile iz Beograda.

– 09.1995. Blagoje Dobrota gradi veštačku stenu na Kopaoniku i organizuje Kup Jugoslavije uz podršku planinarskog društva “Rtanj”.

Dušan Kopčalić je zauzeo prvo mesto.

– 1995. Dejan Drča je u poznatom penjalištu Lakatniku u Bugarskoj pomerio YU rekord, ispenjavši smer težine 9-.

– 1997-98. Nenad Savić i Dejan su podigli težinu za pola ocene i popeli smer težine 9.

– 02.1996. Na prvoj improvizovanoj veštačkoj steni u Beogradu, postavljenoj u sali O.Š. “Kralj Petar”, održalo se prvo lokalno takmičenje. U muškoj konkurenciji pobedio je Aleksandar Mojsilović, a u ženskoj Gabrijele Dobrota. Usledila je gradnja sličnih stena, ali samo radi takmičenja i demonstracije – u hali beogradskog sajma, sinagoge u Zemunu i Carskoj Bari kod Zrenjanina.

– 1996. Započeti su radovi na izgradnji veštačke stene na Adi Ciganliji, pod rukovodstvom Slave Gluščevića.

– 5-7.07.1997. Usledilo je Prvo prvenstvo Balkana u slobodnom penjanju. Učestvovalo je ukupno pedeset takmičara u muškoj i ženskoj konkurenciji. Rumuni i Bugari su uzeli zlato, srebro je pripalo Grcima, dok su naši takmičari uspeali da se bolje plasiraju od Makedonaca. Četvrto mesto je pripalo Gabrijele Dobroti, a peto Tanji Čolaković. Ova stena je omogućila omasovljenje i popularizaciju ovog sporta kod nas.

– 1998. Održao se najveći broj takmičenja. Pored Državnog prvenstva i Kupa, u ovoj godini su na Adi održana i dva takmičenja revijalnog karaktera.

- 05.1998. Na prirodnoj steni starog grada u Kotoru održalo se takmičenje YU Masters.
- 07.1998. Održano je bolder takmičenje na Kopaoniku.

4 Istorija penjanja u Srbiji 2003-2007.

- 27.01. 2003. Paja je osvojio 9. mesto na Svetskom kupu u Poljskoj.
- 04.06.2003. Prvu penjačku stipendiju je dobila Gabrijela Dobrota.
- 19.09.2003. Prvi put su naši juniori učestvovali na Svetskom prvenstvu u Velikom Trnovu, u Bugarskoj. To je bilo prvo pojavljivanje PSS i CG na svetskoj sceni nakon obnove licence UIAA. Takmičari koji su učestvovali na Svetskom prvenstvu bili su Nemanja Čizmić, Tatjana Vesnić i Nikola Milić.
- 2003. Ukupno 12 klubova i penjačkih sekcija PSS učestvovalo je na takmičenjima iz sportskog penjanja 2003-e godine.
- 07.02.2004. Otvorena je najveća veštačka stena u Srbiji u Karatašu, pored Kladova. Održano je takmičenje na kom je prvi mesto u muškoj konkurenciji zauzeo Nemanja Čizmić, a u ženskoj Gabrijela Dobrota. U ukupnom plasmanu najbolje rezultate postigli su Luka Perunović i Gabrijela Dobrota. Učestvovalo je ukupno 40 takmičara.
- 12.12.2003. Zvanje prvaka države u muškoj konkurenciji seniora stekao je Nemanja Čizmić, a u ženskoj Gabrijela Dobrota. U juniorskoj konkurenciji najbolji je bio Luka Perunović, apsolutni šampion u svim kategorijama.

- 11.12.2004. Na Balkanskom prvenstvu u Skoplju je prvu zlatnu medalju za našu zemlju osvojila Gabrijela Dobrota.
- 05.03.2005. Alpinistički odsek Beograda je organizovao prvi Drytooling fest, koji je bio održan na Trgu Republike. Učestvovalo je ukupno 30 takmičara, među kojima je prvo mesto zauzeo Miloš Stošić, drugo Dejan Pećanac, a treće Vladan Ljujić u muškoj konkurenciji. U ženskoj konkurenciji prvo mesto je pripalo Gabrijeli Dobrota, drugo Milici Stojić, a treće Nadeždi Novaković.
- 31.12.2004. Apsolutni prvak SCG u 2004-oj godini je bio Nemanja Čizmić (Vertikal), dok je među seniorkama prvo mesto zauzela Gabrijela Dobrota (Gekon); među starijim juniorima Vojkan Todorović (Javorak) i Milica Stojić (Avala) su osvojili zlato; među mlađim juniorima prvo mesto su zauzeli Luka Perunović (Vertikal) i Neda Mojsilović (Gekon).
- 25.02.2005. Miloš Stošić je tokom 2004-e oborio dva državna rekorda. 19.04.2001. je prvi put popeo smer H2O u Jelašničkoj klisuri (ocena smera 9), i Posle 2000-te, (9+) u Košutnjaku, drugi put je 17. 7.2003. popeo Blue Iraklitsa u Grčkoj (9+) i treći put 13.06.2004. Aurora Borealis u blizini Valjeva (10-). Drugi državni rekord – 11.05.2004. je popeo smer Sater Sapremička (8+/9-) na pogled u Ospu u Sloveniji.
- 19.05.2005. U Velikom Trnovu Miloš Stošić je postigao novi državni rekord time što je popeo smer Fighting (9-).
- 17.04.2006. Organizovana je prva zimska bolder liga. U prvom kolu prvo mesto u ženskoj konkurenciji je zauzela Gabrijela Dobrota, drugo Duška Tintor, a treće Teodora Ilić. U muškoj konkurenciji prvo mesto je pripalo Milošu Stošiću, drugo Nikoli Delibašiću, a treće Luki Perunoviću. Učestvovalo je oko 35 takmičara iz cele zemlje.
- 11.11.2006. Održan je drugi po redu Drytooling fest na Adi Ciganliji. Smer je bio dugačak 22 m i obuhvatao je 2 plafona. Glavni problem su predstavljala 2 balvana. Prvo mesto u muškoj konkurenciji je zauzeo Miloš Ivačković, a u ženskoj Radmila Pejović.
- 02.06.2006. Miloš Stošić je ponovo oborio državni rekord. U Vraci u Bugarskoj popeo je smer Mobi Dik (10 UIAA / 8b).
- 01.04.2007. Miloš Stošić je popeo prvu desetku u Valjevu – smer Strah od letenja (10 UIAA/8b).
- 26.03.2007. Završilo se drugo kolo bolder lige. Prvo mesto u ženskoj konkurenciji je zauzela Teodora Ilić, drugo Vesna Pavlović, a treće Milica Ognjanović. U muškoj konkurenciji prvo mesto je pripalo Milošu Stošiću, drugo Luki Perunoviću, a treće Nikoli Delibašiću. Učestvovalo je oko 50 takmičara iz cele zemlje.
- 22-24.06.2007. Održalo se prvo domaće takmičenje na prirodnoj steni Naissus Route Climbing Challenge u Jelašničkoj klisuri, u blizini Niša. Takmičenje su organizovali klub Naissus iz Niša, SPK Gekon i komisija za sportsko penjanje PSS-a. Prvo mesto u muškoj konkurenciji je pripalo Popi Kozminu iz Rumunije, drugo Milošu Stošiću, a treće Luki Perunoviću. U ženskoj konkurenciji prvo mesto je zauzela Gabrijela Dobrota, drugo Petkova Ratka iz Bugarske, a treće Paula Vana iz Rumunije. U takmičenju parova prvo mesto je osvojio par Luka Perunović – Braca Mihajlović, drugo mesto par Petkova Ratka – Venceslav Kehajov iz Bugarske i treće par Žarko Jevremović – Nenad Kožul.

– 22.07.2007. U Rumuniji, u klisuri reke Sohodol, Luka Perunović je postavio novi juniorski rekord u penjanju na pogled time što je popeo previsan smer dužine 28 m, ocenjen sa 7b+/7c (9-/9), zahvaljujući čemu je ušao na listu prvih 50 juniora u penjanju na pogled.

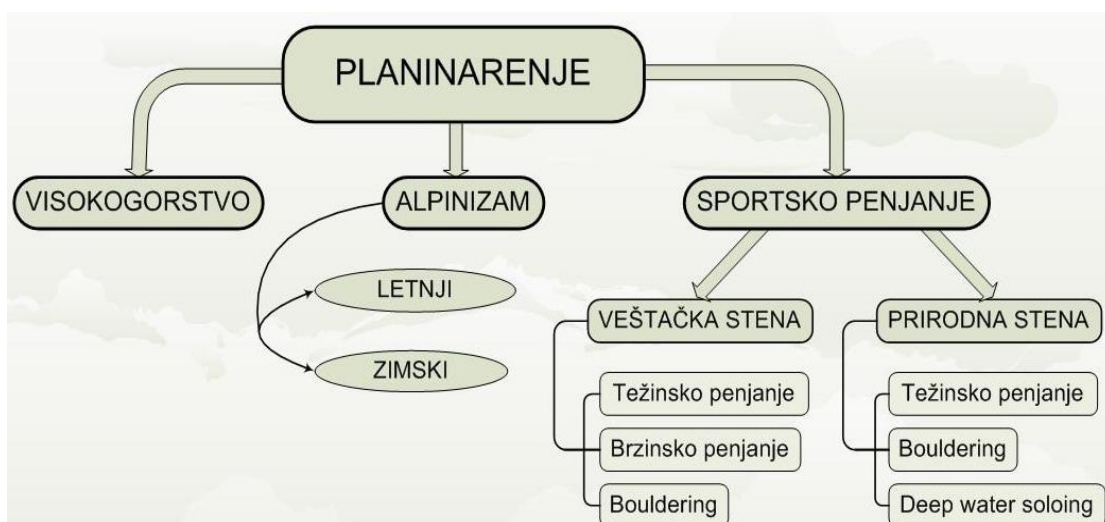
Планинарење

Планинарење, као свеобухватан појам, део је људске културе хиљадама година. Први ловци и трговци су оставили доказе свог преласка преко планина широм света. Они су развијали основне планинарске вештине како би савладали веома различит, често опасан, терен (стеновите стазе, снег, лед). Како би себи олакшали путовање измислили су и посебну одећу отпорну на хладноћу, ветар и кишу. За њих је прелазак планине био питање опстанка. (Creasey, Shepherd, Banks, Gresham & Wood, 1999, 8)

У срцу планинарења лежи једно, помало чудно, питање. Зашто се пењати по стени? Један од одговора могао би да буде - зато што је тамо, али на другим местима су и зидови од цигала и баш нам се не жури да разбијемо главу о њих. Разлози за пењање су много дубљи од обичне огреботине. Нико од нас се не пење јер је присиљен на то. (Benge & Raleigh, 1995, 5) Пењање испуњава ону празнину коју је направило брујање савременог друштва и рада. Оно може бити ради авантуре, може нас одвести на егзотична места... За неког, пењање је једноставно добра вежба, за неког скривена жеља, а неком је то пут за пораст ега, добро прорачуната забава или активност за испуњавање доколице. (Davis, 2004, 1)

Планинарење данас окупља љубитеље природе широм света без обзира на године, пол или боју коже. За све то планина је слепа и прихватиће сваког ко побегне од досадне свакидашњице, сваког ко има довољно слободног времена и жељу да га квалитетно искористи, ко се отргне од окова седеће културе и устане против таквог начина живота.

Као спортска активност, први пут се јавља у Европи (Алпи) средином XVIII века, а први Пењачки клуб основан је 1898 у Великој Британији (Simmonite, 2000, 10). Током времена, планинарење се мењало и еволуирало, тако да данас постоји више његових облика и димензија. Постоје многе условне поделе планинарења на различите гране, а њиховом анализом и синтезом могла би се извести нова. Данас се може поделити на три основне гране (развојна правца): високогорство, алпинизам и спортско пењање.

Слика 1. Подела планинарења

4.1.1 Високогорство

Под високогорством се подразумева сваки боравак у планини с циљем да се пешачећи освоји планински врх коришћењем добро познатих планинских стаза и рута. Многе туристичке агенције данас организују овакве туре за љубитеље природе које су првенствено рекреативног типа, мада се људи одлучују на овакве походе и без неке претходне организације.

4.1.2 Алпинизам

Алпинизам (традиционално пењање) се налази на граници између високогорства и спортског пењања и може се поделити на летњи и зимски. Циљ је и даље освајање врха планине или литице (смера) с тим што је основна разлика у томе што се користе неприступачне стазе, окомите, често опасни и ризични смерови. Идући њима, алпинисти сами себи осигуравају пролаз коришћењем разне опреме (појас, уже, клинови, чекић, карабини, чокови, френдови, планинарске лествице, у зимским условима цепин, дерезе, бајле и др.). Освајачи врхова који су под вечитим снегом и ледом непрестано су изложени опасности

(услови хипоксије, дехидратација, промрзLINE, снежне и камене лавине). Међутим, без обзира на то, немирни истраживачки дух тера људе да увек иду корак даље испитујући границе света и својих могућности, а ако је то могуће и још корак више.

4.1.3 Спортско пењање

Спортско пењање се, пре педесетак година, издвојило од алпинизма као засебан спорт. Можемо га поделити на пењање по природним и вештачким стенама. Као и код алпинизма, овде се користи опрема за пењање (овог пута само уже, појас, пењачице, карабини), али она не служи као помоћ (ослонац) за пењање, већ је само осигурање пењачу у случају пада. Пење се искључиво и само рукама и ногама, а користе се само разна удубљења и испупчења на стени различитог облика и величине. Основна разлика између алпинизма и спортског пењања је у томе што алпинисти сами себи осигуравају пут у току пењања уз помоћ клинова и разне друге опреме и могу користити опрему која ће им помоћи у савладавању смера, док се спортски пењачи пењу по већ уређеним (изболтованим¹) смеровима, што у многоме смањује ризик, користећи само сопствено тело за досезање врха. На овај начин, спортски пењач је ослобођен техничких захвата неопходних за осигурање смерова (укуцавање клинова, постављање чокова и френдова...), тако да се може фокусирати на само пењање.

Наиме, постоји груба подела на алпинистичке и спортско-пењачке смерове. По тој подели, у алпинистичке смерове спадају сви они који имају тежинску оцену од I до VI+, а у спортско-пењачке смерове сви изнад VII- (по UIAA² систему оцењивања). Да би се препознала тежина смера потребно је вишегодишње искуство и мукотрпан рад. Илустрације ради, до пре 50-ак година се у стручној алпинистичкој литератури, по законима медицине и физике, могућим за пењање сматрао само онај смер који је имао тежинску оцену VI+ или мању. Све преко ове тежинске оцене било је по свим законима физике и медицине немогуће објаснити, а камоли попети. Данас су се те законитости знатно промениле, а у свету постоји пар људи који су успели да се попну и по невероватних XI+.

¹ Болтовање - бушење стене и уграђивање челичних болтова који се више ни под којим условима не могу ишчупати.

² UIAA - *United International Alpine Association*

Табела 1. Различити системи оцењивања смерова и болдера (Станковић & Пулетић, 2007, 25)

SMEROVI		Smerovi / Bolderi	BOLDERI	
UIAA	USA	FRA	HUECO	BRIT
VI+/VII-	5.10b	6a		B4
VII-	5.10c	6a+	V3	
VII	5.10d	6b		B4/5
VII+	5.11a	6b+	V3/4	
VII+/VIII-	5.11b	6c	V4	B5
VIII-	5.11c	6c+	V5	B6
VIII	5.11d	7a	V6	B7
VIII+	5.12a	7a+	V7	B8
VIII+/IX-	5.12b	7b	V8	B8/9
IX-	5.12c	7b+	V8/9	B9
IX	5.12d	7c	V9/10	B10
IX+	5.13a	7c+	V10	B11
IX+/X-	5.13b	8a	V11	B11/12
X-	5.13c	8a+	V12	B12
X	5.13d	8b	V13	B13
X+	5.14a	8b+	V14	B14
X+/XI-	5.14b	8c	V15	B15
XI-	5.14c	8c+		
XI	5.14d	9a		
XI+	5.15a	9a+		
XI+/XII-	5.15b	9b		

Што се тиче поделе спорског пењања на основу типа стене по којој се пење (природна или вештачка) техника пењања је скоро иста. Основна разлика је у томе што се на вештачкој стени организују такмичења против живих противника док се на природној стени боримо против природе и себе самих. Другачији је и осећај испод прстију јер су вештачка хваташта доста нежнија од природних удубљења и испупчења на стени. У суштини вештачка стена служи као тренажер уз помоћ кога се долази до добре физичке припремљености, која је неопходна свима онима који желе да се упусте у озбиљнији рад на природној стени.

Спорско пењање је данас комплексан спорт, са својом терминологијом и опремом која је произашла из деценија експериментисања. Више година уназад,

сматра се најпопуларнијим и најатрактивнијим спортом “доколице” са највећим прирастом чланова у свету. (Creasey & al., 1999, 6)

Схвативши на време позитивне утицаје спортског пењања на правилан раст и развој деце, као и на развој њихових моторичких и функционалних способности, у САД-у и већини европских земаља деца су од најранијег детињства усмерена ка лепотама овог спорта, и то управо, највише преко друштвених институција, као што су: обданишта, забавишта, школе, клубови... У дечијим вртићима постоје, прилагођене дечијем узрасту, интересантне, монтажне стене, које у почетку за децу представљају извор игре, забаве, првих сазнања о сопственим могућностима, извор маште и дечије креативности. У основном, средњем и вишем образовању спортско пењање представља незаобилазни део физичког васпитања, а у многим земљама и неизоставни део културе живљења. Овај спорт је у толикој експанзији у САД-у и већини европских земаља да скоро не постоји васпитно-образовна институција која не поседује вештачку стену. (Станковић & Пулетић, 2005.)

Према класификацији спортова спортско пењање спада у групу комбинованих (комплексних) спортова. За ове спортове је карактеристична висока варијантност кретних акција у условима компезованог замора и променљивог интензитета рада. (Верхошански, Шестаков, Новиков & Нићин, 1992, 85). Такође, ову групу спортова карактерише и променљива такмичарска ситуација и потреба очувања високог нивоа радне способности у условима компензираног умора. Такве гране спортова обједињују особености организације кретне активности и енергетско обезбеђење првенствено из претходних двеју грана спортова (ациклични и циклични). У вези са променљивом интензивношћу такмичарске активности, смењивањем високе кретне активности са потпуним одмором, енергетски рад мишића има аеробно-анаеробни карактер уз специфичну тежину гликолитичких реакција. (Верхошански, Шестаков, Новиков & Нићин, 1992, 84)

Све пењачке дисциплине захтевају снагу, издржљивост и вештину која се стиче вишегодишњим систематским тренирањем. Физичка припрема за спортско пењање захтева повећање обима и специфичности тернинга како се приближава врхунац спортске форме. Како већина спортских пењача тренира без неког стручног плана и програма рада (Twight & Martin, 1999, 39), већ тренира „на осећај“, претпоставља се да би се напреднија пењачка форма могла постићи применом систематских и документованих принципа тенинга пењања. Ови

принципи се састоје од фреквенције, интензитета, трајања и типа тернинга (Wilmore & Costill, 1999, 382), и требали би бити изабрани с обзиром на специфичне моторичке способности сваког пењача посебно.

Досадашња пењачка тренажна пракса се састојала од неких комбинација тренинга отпорности, генералне кардио-респираторне моћи и тернинга издржљивости (трчања, вожње бицикле...), специфичних пењачких тренинга за јачање подлактица (Horst, 2003, 53) и пењања на природним и вештачким стенама. У суштини, пењачка компонента тренинга је слабо наглашена због много фактора: ограничења вештачких стена која се односи на висину пењања, мања реалистичности, неугодности због публике, као и тернинга статичких, изометријских положаја у корист пењачке издржљивости. Пењање по природним стенама је ограничено локацијама одговарајућих пењачких подручја, временом и индивидуалним способностима пењача. Како би пењачи повећали трансформацију тренажних адаптација у пењачку форму, неопходно је повећати број специфичних пењачких тренинга како се приближава врхунац пењачке форме. (Davis, 2004, 5)

4.1.3.1 Спортско пењање на вештачкој стени

На вештачкој стени се одржавају три врсте такмичења: тежинско, брзинско и болдеринг. Свако од ових такмичења има своја правила којих се такмичари треба да придржавају.

У суштини циљ у тежинском пењању је попети се до врха постављењог смера, што рационалније и без пада. Организују се квалификације, полуфинале и финале. Победник је онај такмичар који стигне до врха или највишље, а уколико постоје два или више такмичара која су досегла исту висину (или врх), смер се додатно отежава, тако да на крају добијемо победника у суперфиналу.

У брзинском пењању, смер који се пење је далеко лакши него у тежинском, па је због тога и циљ попети га за што краће време. Као и код такмичења у тежинском пењању организују се квалификације, полуфинале и финале, а победник је онај такмичар који за што краће време успе да попне смер (смерове).

Болдеринг је специфична врста такмичења на којима је циљ да се попне до врха што већи број *boulder*³ проблема постављених на више малих вештачких стена. Боулдер проблеми су углавном тежи него код тежинског пењања, али су

³ Boulder - енглеска реч која означава ниску стену (3-5 метара)

зато и краћи (3-5м наспрам 12-20м). Код овакве врсте такмичења не постоји ужад нити било каква врста осигурања од стране другог пењача јер су стене релативно ниске. Уместо тога, приликом пада такмичар доскаче (или пада) на дебели слој струњача. Сваки покушај на истом болдер проблему смањује број поена, тако да је проблем најбоље попети из прве. Број покушаја по болдеру је ограничен на 3, а победник је онај такмичар који сакупи највећи број поена.

Без обзира на врсту такмичења, у спортском пењању се организују државна, европска и светска такмичења и купови и то за све узрасне категорије, а постићи и реална могућност да ће ускоро постати и олимпијски спорт.

4.1.3.2 Спортско пењање на природној стени

Што се тиче природне стене, постоји велика сличност у начину пењања са вештачком стеном, с тим што углавном недостају такмичари (такмичење на природној стени се ретко кад организује због комплексности организације и суђења). Уместо тога свако покушава да помери своје границе на што већем (тежем) проблему (смеру).

Циљ у тежинском пењању по природној стени јесте савладати смер са што већом тежинском оценом на што једноставнији начин коришћењем само свог тела. Осигурање од пада, као и код пењања овог типа на вештачкој стени је присутно у виду болтова, карабина, ужета и појаса, тако да је ризик сведен на минимум.

Пењање природних *bouldera* је слично као и пењање вештачких *boulder проблема* с тим што поред такмичара недостаје и велика гомила струњача коју је немогуће допремити испод сваке стене. Уместо тога, као осигурање од пада служи мања, мобилна струњача (*crash-pad*), а ту је и колега пењач који ће вас у случају пада усмерити на ту струњачу.

Deep water soloing је најмлађа грана спортског пењања која окупља све већи број љубитеља овог спорта. Од опреме се користе једино пењачице, а пењу се превисни и вертикални смерови извад већих водених површина. У случају пада пењач завршава у води.

Постоји још једна врста спортског пењања која није увршћена у ову поделу. Солирање (*free solo*) је врста спортског пењања која не би требала да се рекламира и популарише. Изузетно је опасна и носи највећи степен смртности од свих спортова. Наиме, код ове дисциплине, не постоји апсолутно никаква заштитна

опрема која ће спречити пад и катастрофалне последице. Сваки пењач који се одлучи на овакву врсту ризика свестан је да се само једном греши. Превисока цена и ружна страна медаље. (Станковић & Пулетић, 2005)

4.1.4 Различити стилови пењања смерова на природним и вештачким смеровима

За потребе овог истраживања неопходно је објаснити и неке стилове савладавања смерова (начине пењања) и бодовање које иде у складу са одређеним начином.

On Sight (O.S.) – претставља начин пењања када пењач попне смер из првог покушаја без икаквог претходног знања или информације о смеру. Ово је најтежи начин пењања јер пењач пре поласка мора да увиди где је детаљ (проблем) на датом смеру или да га решава приликом самог пењања. Због тога овај начин пењања и носи највише поена уколико пењач успе да се попне без пада. За овај начин пењања пењач добија бодове за три оцене више минус 5 поена. Пример: уколико пењач попне (O.S.) смер тежине VIII добиће 845 поена уместо 700 поена колико би смер вредео да је попет (R.P.)

Flash (F) – претставља начин пењања када пењач попне смер из првог покушаја, али претходно има информације и датом смеру (где се детаљ-и налазе, које је могуће решење-а тог детаља...). Уколико пењач попне смер на овај начин добиће поене за једну оцену више од тежине датог смера плус 3 поена. Пример: уколико пењач попне (F) смер тежине VIII добиће 753 поена уместо 700 поена колико би смер вредео да је попет (R.P.)

Second Go (2Go) - претставља начин пењања када пењач попне смер из другог покушаја (имао је пад у првом покушају, сишао је са стене па пробао поново). За овај начин пењања пењач добија два поена више од вредности датог смера. Пример: уколико пењач попне (2Go) смер тежине VIII добиће 702 поена уместо 700 поена колико би смер вредео да је попет (R.P.)

Red Point (R.P.) - претставља начин пењања када пењач попне смер из трећег или *n*-тог покушаја. За такав начин пењања добија онолики број поена колико смер вреди. Пример: уколико пењач попне (R.P.) смер тежине VIII добиће 700 поена.

First ascent (F.A.) - претставља начин пењања када пењач попне смер који је још увек пројекат (нико до тада није успео да га попне – углавном су то смерови

преко оцене 9) из било ког покушаја (бодује се O.S., F, 2Go или R.P. у зависности од покушаја) с тим да такмичар добија још 10 поена за „отварање“ смера. Пример: уколико пењач попне (F.A. и R.P.) смер тежине VIII добиће 710 поена уместо 700 поена колико би смер вредео да је попет (R.P.).

Постоје још неки начини пењања, али с обзиром да нису коришћени у овом истраживању, сматра се сувишним да њихов опис буде детаљан.

Правила бодовања су преузета са сајта www.8a.ni на коме се води светска ранг листа спортских пењача на природним стенама, без *On Sight* пењања (осим за пројекте). Како би шансе за освајање бодова свима биле исте смерови ће бити претходно објашњени од стране организатора или судија на лицу места. Тежина смерова се кретала између V и X?, а њихов списак дат је у прилогу 11.4.

Начин бодовања:

OCENA	BODOVI	BONUS POENI
X+ (8b+)	1150	On Sight (O.S.) – Добијају се бодови за три оцене више - 5 поена
X (8b)	1100	
X- (8a+)	1050	Flash (F) – добијају се бодови за једну оцену више +3 поена
IX+/X- (8a)	1000	
IX+ (7c+)	950	Second Go (2Go) – добија се +2 поена
IX (7c)	900	First ascent (F.A.) – добија се +10 поена
IX- (7b+)	850	Напомена: на почетку такмичења биће истакнут списак непопетих смерова (пројеката).
VIII+/IX- (7b)	800	
VIII+ (7a+)	750	
VIII (7a)	700	
VIII- (6c+)	650	
VII+/VIII- (6c)	600	
VII+ (6b+)	550	
VII (6b)	500	
VIII- (6a+)	450	
VI+/VII- (6a)	400	
VI+ (5c+)	350	
VI (5c)	300	
VI-	250	
V+	200	
V	150	
.....	

Новија подела

